

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ІДЕЯМИ Ф.В.ФРЕБЕЛЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті розглянуті основні положення педагогічної теорії Ф.В. Фребеля з позицій можливостей ознайомлення з ними майбутніх учителів дошкільних навчальних закладів, учителів початкових класів під час навчання у ВНЗ.

Ключові слова: гуманізм, педагогічні ідеї Ф.В. Фребеля, дошкільне виховання, дидактичні ігри, професійна підготовка, дитячий садок.

Сучасна педагогічна наука перебуває у пошуках перспективних шляхів гуманізації та індивідуалізації навчально-виховного процесу як дошкільного закладу, школи, так і вищого навчального закладу. Питання гуманізації розглядаються на шпальтах як закордонних, так і українських науково-методичних видань, прописані в основних державних документах, що стосуються освіти. Так, одним із шляхів реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки є гуманізація, що полягає в реформуванні системи освіти на основі філософії "людиноцентризму", утвердженні людини як найвищої цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб. Звідси витікає пріоритетність гуманних цінностей системи освіти. Саме їх розвитком зумовлюється процес гуманізації та гуманітаризації освіти на сучасному етапі як головний напрям змістовного реформування системи освіти.

Система професійної підготовки майбутніх вчителів направлена на аналіз та впровадження прогресивних поглядів педагогів минулого в сучасний навчально-виховний процес. Саме вони своїм життям, творчою діяльністю внесли значний вклад у розвиток гуманістичної педагогіки. У даній статті хочемо звернути увагу на доробок Фрідріха Вільгельма Августа Фребеля – видатного представника німецької педагогіки першої половини ХІХ століття.

Практична діяльність та науково-педагогічні роботи Ф.Фребеля завжди привертала до себе увагу. Його теорією захоплювались та критикували, впроваджували та забороняли як в європейських країнах, так і в Росії та Україні. Системою Фребеля цікавились такі відомі педагоги як К.Ушинський, М.Пирогов, П.Каптерев, П.Лесгафт, С.Русова, С.Шацький. На сьогодні в Україні не існує всебічного педагогічного дослідження, присвяченого педагогічній спадщині Ф.Фребеля, але особливості його системи вивчають такі науковці, як Т.Василенко, І.Каташинська, О.Коваленко, М.Мчедлідзе, В.Помелов, Т.Філімонова, О.Фунтікова. В Україні центром вивчення педагогічного доробку педагога є Освітній центр Фрідріха Фребеля при факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету. У своїх працях вищезазначені педагоги не тільки розкривають сутність системи педагогіки Ф.Фребеля, а й наголошують на доречності творчого застосування його ідей у практиці роботи дитячого садка, школи, сім'ї.

Мета статті – розглянути основні педагогічні ідеї Ф.Фребеля з позицій можливостей ознайомлення з ними студентів-майбутніх вчителів дошкільних навчальних закладів та початкових класів під час навчання у ВНЗ.

Першочерговим завданням викладачів вищої школи є підготовка майбутніх педагогів, наповнення змісту їх студентських років певними компетенціями та практичним досвідом, що є запорукою успішності та конкурентоспроможності як викладачів, так і їх вихованців. Питання підготовки гуманно-творчої особистості майбутнього вчителя посіло настільки значну актуальність, що вже сьогодні у вищій школі слід переосмислити зміст педагогічних дисциплін. На наш погляд, темп життя, кількість і постійна зміна інформації, соціальна нестабільність та щоденні проблеми знецінюють людину як одиницю соціуму. І постать

майбутнього вчителя в тому числі. Деякі студенти не бачать сенсу життя, не відчують себе в цій професії, втрачаючи тим самим під час навчання компетентнісний орієнтир.

І як би банально це не звучало (якщо ми говоримо про це, то проблема існує), вихід з цієї ситуації вбачаємо в постійному власному позитивному прикладі для студентів, в повазі до своєї професії (у вчинках та висловленнях), в зверненні до життя видатних педагогів минулого і сучасності, які б могли стати певним ціннісним орієнтиром, ідеалом, кумиром для майбутніх вчителів. Це є вагомим підґрунтям персоніфікації навчально-виховного процесу.

Як зазначає О.Демченко, особистісно орієнтована педагогіка XXI століття потребує переосмислення і творчого використання педагогічної спадщини різних епох, що, в свою чергу, може сприяти усвідомленому засвоєнню студентами основних шляхів і закономірностей розвитку педагогічної науки, формуванню в них інтересу до історико-педагогічної спадщини, її переосмисленню та творчому використанню з метою вдосконалення навчально-виховного процесу в сучасній школі [2].

У межах своєї науково-методичної роботи, розвиваючи ідею "педагогоцентризму", ми вже зосереджували увагу на ідеях таких яскравих представників гуманної педагогіки як Я.Корчак, В.Сухомлинський та А.Макаренко. Сьогодні мова піде про Фрідріха Фребеля. Хочемо зазначити, що ім'я це досить відоме, так би мовити, "на слуху" у студентів, але часто у зв'язку з браком лекційних та практичних загально-педагогічних годин, майже не розглядаються його ідеї та погляди.

Ф.Фребель відіграв видатну роль у становленні дошкільної дидактики як науки, своєю ідеєю створення дитячих дошкільних навчальних закладів ("дитячих садків") зробив істотний внесок у розвиток соціальної та гуманної педагогіки, бо, на наш погляд, його ідеї співпадають із загальноприйнятими принципами гуманістичної педагогіки, а саме: пріоритет розвитку фізичних, психічних, інтелектуальних, моральних та інших сфер особистості; зосередження зусиль на формування вільної, самостійно мислячої і діючої особистості, громадянина-гуманіста, здатного здійснювати обґрунтований вибір у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях [4].

Визначальним практично-педагогічним доробком Ф.Фребеля є обґрунтування важливості гри в розвитку, вихованні та освіті дитини. На його думку, саме в грі найкраще реалізуються основні, пов'язані між собою прагнення людини: прагнення до пізнання природи та краси в ній – до самодіяльності та творчості – до праці та духовної чистоти. Виходячи з цього, стає зрозумілим запропонований їм зміст освіти в елементарній школі: релігія як пізнання творчого світового начала; природознавство як пізнання природи; математика як предмет, що сприяє розвиткові мислення, і мова як посередник між навколишнім оточенням і людиною [3].

Отже, можемо стверджувати про важливість ознайомлення майбутніх вчителів з ідеями Ф.Фребеля. Саме тому, під час занять із загально-педагогічних предметів в Інституті педагогічної освіти Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського, ми звертаємо увагу студентів на систему цього видатного педагога.

Так, розкриваючи сутність таких понять, як "гуманізм", "гуманізація", "особистісно-орієнтоване навчання" в процесі вивчення курсу "Педагогіка", викладачу доцільно запропонувати студентам відповісти на питання: "Хто такий вчитель-гуманіст?", "В чому проявляється гуманність до дитини?". Такі роздуми допомагають студентам глибше зрозуміти сенс та призначення їх майбутньої професії, дійти висновку, що гуманний вчитель – це той, хто кожен день живе проблемами дитини, переймається її життям, зацікавлений в її розвитку, спостерігає за нею і знаходиться в постійному пошуку нових методів, дидактичних прийомів (ігор, іграшок) виховання маленької істоти. І як приклад такого вчителя – постаті Й.Песталоцці, Ф.Фребеля, С.Русової, М.Монтессорі, Я.Корчака, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі.

Звертаючи увагу студентів на важливі навчально-виховні завдання, що стоять перед сучасним вчителем, а саме, розвинути в дітей дух творчості, самодіяльності, інтересу та бажання пізнати навколишній світ і бути готовим до входження у соціальне життя, слід

розглянути як Ф.Фребель намагався вирішити ці питання. Педагог вважав метою виховання розвиток природних здібностей дитини. Для розкриття сутності цієї мети, доречно зосередитися зі студентами на тлумаченні поняття "сенсорний розвиток дитини". Це розвиток сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, розмір, запах, смак тощо. Фребель наполягав на необхідності систематичного і міцного формування у дитини перших уявлень, знань, звичок, прагнень до пізнання навколишнього світу через дотик, споглядання, догляд, імітацію природних явищ та істот. А реалізувати це пізнання пропонував через гру, творчість, навчання та працю.

Кожна людина пізнає себе у творчості. Виходячи з цієї ідеї, Ф.Фребель рекомендував навчати дітей малювання олівцями і фарбами, співу, ліплення з глини і піску, проводити ігри. Для ігор, які б, крім забавки, мали й ще освітньо-виховне наповнення, педагог придумав "шість дарів" – це іграшки (предмети) у формі м'яча, кулі, куба, циліндра, маленьких кубиків. "Дари" Фребеля – це можливість пізнання дитиною форми, міри величини, розмірів, просторових уявлень, що тісно пов'язані з розвитком речі, абстрактного мислення, навичок конструювання, розуміння цілого і окремих частин.

Ф.Фребель наголошував на важливості контролювати пізнавальний процес дітей під час гри з боку вихователів. І хоча його систему критикували за надмірний формалізм, сухість, ми вважаємо, що це більше зумовлено бажанням педагога дотримуватись чіткої послідовності, та системності в роботі для досягнення максимальної результативності. За Фребелем, кожна іграшка, гра має своє завдання, пов'язане з показом єдності і різноманітності, що існує у світі. Поступове їх ускладнення відбувається за правилом: "у першому, більш ранньому, попередньому повинно бути намічено і повинно лежати у якості зародку те, що пізніше, у наступній стадії повинно бути розвинуто, висунуто на перший план, повинно бути закріплено вихованням" [1, с.65].

Дотримання цих правил гри висувало певні професійні вимоги до педагога-вихователя. Майбутніх виховательок для фребелівських дитячих садків навчали на курсах. Туди приймали дівчат, котрі відрізнялись любов'ю до дітей, розуміли важливість гри в житті дитини, могли б стати прикладом для вихованців. Їх знайомили із засобами виховання, законами розвитку людини, вчили керувати діяльністю дітей і підтримувати їх ініціативу.

На нашу думку, розглядаючи тему "Педагогічне спілкування", треба зосередити увагу студентів на важливості словесного контакту з дітьми, вмінню впливати на вихованців, знаходячи для цього потрібні слова. Фребель вважав слово важливим знаряддям в роботі педагога, адже кожна дія дитини була пов'язана зі словом, що дозволяло сприйняти та закріпити отриманні знання.

Розглядаючи в межах вивчення курсу "Основи педагогіки" педагогічні категорії, принципи, навчально-виховні засоби, слід звернутися до прогресивних, як для свого часу, принципів та ідей Ф.Фребеля, а саме: вплив задатків та виховання, постаті вихователя на розвиток дитини; необхідність дотримання принципу системності, діяльності та самодіяльності; використання таких засобів виховання як музика, співи, дидактичні ігри, слово, іграшка, праця.

На лекційних та практичних заняттях з "Історії педагогіки" студенти мають можливість більш детально ознайомитись з життєвим і професійним шляхом Ф.Фребеля, з'ясувати, як активно сьогодні вивчається й аналізується його спадщина і педагогічний доробок, шляхи упровадження проголошених їм прогресивних ідей в педагогічних процес сучасних шкіл (аналіз статей педагогів-практиків у фахових журналах).

Крім того майбутнім вчителям пропонується написати твір-роздум "Моє знайомство з дарами Ф.Фребеля", скласти узагальнювальну таблицю "Принципи та засоби виховання Ф.Фребеля", розробити тестові завдання на базі пройденого матеріалу, зробити своїми руками фребелівські іграшки. І хоча дидактичні матеріали педагога можна придбати і в магазині, але цінність і важливість того, що зробив сам – набагато вища. І як узагальнення теми "Робити все з натхненням і праця не пропаде дарма" – створення та захист мультимедійної презентації про життя та творчість видатного педагога.

Цікаві та змістовні форми самостійної роботи, завдання для розгляду на семінарських та практичних заняттях пропонують у своїх практикумах з історії педагогіки О.П.Демченко та Л.Є.Петухова. І хоча вони окремо не розглядають постать Ф.Фребеля, поданий ними алгоритм – чудовий орієнтир для інших педагогів, що працюють у ВНЗ [2, 6].

Теоретико-практична спадщина великих педагогів була і залишається надійним підґрунтям для підготовки майбутніх учителів та вихователів, формуючи в них відчуття поваги до своєї професії, її важливості, складності, й чарівності. Впровадження персоніфікованого підходу під час викладання загальнопедагогічних дисциплін дає свої результати: у студентів виникає бажання глибше ознайомитися з творчістю майстрів минулого і сучасності; складається особистий погляд на проблеми, що обговорюються, студенти активніше працюють на практичних заняттях, виникає бажання самостійно опрацювати додатковий матеріал.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко Т.А. Гра в системі суспільного дошкільного виховання Ф.Фребеля / Т.А. Василенко // Нові технології навчання: навч.-метод. збірник. – 2006. – Вип. 43. – С. 62-67.
2. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки: навч.-метод. посібник / О.П.Демченко. – К.: Вид. дім "Слово", 2012. – 432 с.
3. Зайченко І.В. Історія педагогіки: навч. посібник: у 2 кн. Книга 1. Історія зарубіжної педагогіки / І.В.Зайченко. – К.: Вид. дім "Слово", 2010. – 624 с.
4. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. / І.В.Зайченко. – К.: "Освіта України", "КНТ", 2008. – 528 с.
5. Петухова Л.Є. Практикум з історії педагогіки. – 2-е вид., переробл. і допов. / Л.Є. Петухова. – Херсон, Айлант. – 120 с.
6. Помелов В.Б. Основоположник дошкільного виховання / В.Помелов // Педагогіка. – 2012. – №9. – С. 93-100.

Желан А. В.

ОЗНАКОМЛЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ С ИДЕЯМИ Ф.В.ФРЕБЕЛЯ В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

В статье рассмотрены основные положения педагогической теории Ф.В. Фребеля с позиций возможностей ознакомления с ними будущих учителей дошкольных учебных заведений, преподавателей начальных классов во время обучения в вузе.

Ключевые слова: гуманизм, педагогические идеи Ф.В. Фребеля, дошкольное воспитание, дидактические игры, профессиональная подготовка, детский сад.

Zhelan A.V.

ACQUAINT FUTURE TEACHERS WITH IDEAS F.V.FROEBEL WHILE STUDYING AT UNIVERSITY

The article describes the main provisions of educational theory from the standpoint of opportunities F.V.Froebel examine them for future teachers of pre-school education, primary school teachers while studying at university.

Key words: humanism, teaching ideas F.V.Froebel, preschool education, didactic games, training, kindergarten.